

Tiivistelmä Palkon suosituksesta

16.6.2020

Transsukupuolisuudesta johtuvan toimintakykyä alentavan dysforian lääketieteelliset hoidot – suositus

Terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvosto Palko hyväksyi kokouksessaan 11.6.2020 suosituksen transsukupuolisuudesta johtuvan dysforian eli ahdistuksen lääketieteellisistä hoitomenetelmistä.

Suositus selkeyttää terveydenhuollon eri toimijoiden rooleja tilanteessa, jossa aikuinen henkilö on epävarma omasta sukupuoli-identiteetistään ja siinä esitetään ne lääketieteelliset hoitomenetelmät, jotka kuuluvat julkisen terveydenhuollon palveluvalikoimaan transsukupuolisuudesta johtuvan dysforian hoidossa.

Sukupuoleen liittyvä ahdistuneisuus on lisääntynyt sekä Suomessa että muissa länsimaissa. Osa sukupuoli-sahdistuksesta kärsivistä hakeutuu diagnostisiin tutkimuksiin, osalla diagnosoidaan transsukupuolisuus, ja edelleen heistä vain osa haluaa kehoa pysyvästi muovaavia hoitoja. Suomessa sukupuolidysforian diagnostiikka, lääketieteellisten hoitojen tarpeen arviointi ja niiden toteutuksen suunnittelu on lainsäädännöllä keskitetty Helsingin Yliopistollisen keskussairaalan (HUS) ja Tampereen yliopistollisen sairaalan (TAYS) moniammatillisille tutkimuspoliklinikoille.

Palko katsoo, että sukupuoli-identiteettiin liittyvään epäselvyyteen tulee tarjota psykososiaalista tukea oireiden vaikeusasteen ja hoidon tarpeen porrastuksen mukaisesti oman kunnan perusterveydenhuollossa tai erikoissairaanhoidossa. Mahdollinen psykiatrisen ja psykososiaalisen hoidon tarpeen arviointi ja tarpeelliseksi todettu hoito tulee olla järjestetty jo ennen keskitetylle tutkimuspoliklinikalle lähettämistä, jotta tutkimusjakso on mahdollista käynnistää. Nämä toimet parantavat terveydenhuollon resurssien tarkoituksenmukaista kohdentumista sekä varmistavat tutkimusprosessin ja mahdollisen hoitoprosessin oikea-aikaisuuden.

HUS:n ja TAYS:n moniammatillisille tutkimuspoliklinikoille on lääketieteellisesti perusteltua lähettää ne henkilöt, joiden osalta seuraavat kriteerit täyttyvät. Henkilöllä on merkittävä ja pitkään kestänyt sukupuoli-ristiriita, joka aiheuttaa luotettavasti todettavaa ja käytännön arjen tilanteissa haittaa aiheuttavaa kärsimystä, mahdollisten samanaikaisten psykiatristen oireiden diagnostiikka ja hoito on järjestetty ja niiden jatkuminen hoitojen aikana sekä tarvittaessa niiden jälkeen on varmistettu, ja henkilön psyykkiset edellytykset ja riittävä toimintakyky vaatimaan tutkimusarvioon on varmistettu.

Lääketieteellinen hoito tutkimuspoliklinikoilla suunnitellaan aina yksilöllisesti ja toteutettavien hoitojen on oltava yksilöllisesti tavoiteltavaan tulokseen nähden lääketieteellisesti perusteltuja. Hoitotoimenpiteistä päätettäessä on varmistettava, että sukupuoli-identiteettiin liittyvä dysforia on pitkäkestoinen (>2 vuotta), henkilö pystyy kuvaamaan johdonmukaisesti, miten dysforia haittaa häntä käytännön arjen tilanteissa ja että luotettavasti voidaan todeta dysforian haittaavan hänen sosiaalista elämäänsä tai ammattiuraansa taikka aiheuttavan merkittävää kärsimystä. Lisäksi henkilön persoonallisuus- ja identiteettikehityksen on oltava riittävän jäsentynyt ja mahdollisten samanaikaisten psykiatristen oireiden diagnostiikka ja hoito on oltava järjestetty asianmukaisesti. Kehoa enemmän minä-kokemuksen mukaiseksi muokkaavia hoitotoimenpiteitä voidaan tehdä, mikäli henkilö pystyy ne järkevästi perustelemaan ja tiedostaa niihin liittyvät riskit.

Tiivistelmä Palkon suosituksesta

16.6.2020

Hoitoprosessin kussakin vaiheessa arvioidaan hoidon jatkamisen edellytykset yhdessä transsukupuolisen henkilön kanssa. Hormonihoidon toteutuksessa tulee huomioida hyvän hoitokäytännön perusteet, yksilölliset tavoitteet sekä mahdolliset haitat, jotka voivat johtaa myös hoitojen keskeytykseen. Hormonihoidon aiheuttamat muutokset ovat ainakin osin palautuvia, jos hoito päädytään keskeyttämään. Kirurgiset toimenpiteet muuttavat kehoa pysyvästi ja niihin liittyy arpikuroumien, tuntopuutosten sekä toiminnallisen haitan riski. Kirurgisiin toimenpiteisiin tulee ryhtyä vasta kun on varmistettu, että henkilön psyykinen tila mahdollistaa kirurgisten toimenpiteiden edellyttämän jälkihoidon ja hoitoihin sisältyvän pysyvien haittojen mahdollisuuden ymmärtämisen. Kirurgisiin toimenpiteisiin kuuluvat rintojen feminisaatio tai maskulinisaatio, kohdun ja munasarjojen poisto sekä ulkoisia sukuelimiä vastakkaisen sukupuolen mukaisesti muokkaava kirurgia. Kirurgisissa toimenpiteissä noudatetaan Käypä Hoito suosituksen mukaisia hyvää lopputulosta edistäviä ja haittatapahtumia vähentäviä periaatteita.

Puheterapia, partakarvojen poisto ja kurkunpään leikkaus kuuluvat palveluvalikoimaan vain silloin, kun riittävä sosiaalinen toimintakyky uuden sukupuolen mukaisessa roolissa niitä edellyttää. HUS:n ja TAYS:n sukupuoli-identiteetin variaatioiden tutkimukseen ja hoitoon perehtyneiden moniammatillisten työryhmien tulee yhdessä sopia näiden yksittäisten hoitotoimenpiteiden yhdenmukaisista indikaatioista ja toteutuksesta.

Apuvälineiden yleisten luovutusperiaatteiden täyttyessä transnaisen on mahdollista saada hoitavan lääkärin tekemän yksilöllisen arvion perusteella peruukki ja transmiehen penis- tai erektioproteesi. Rintaproteesi transnaisella ja binderit transmiehellä voivat yksilöllisen lääketieteellisen arvion perusteella olla rintakehäkirurgian vaihtoehtoja.

Palveluvalikoimaan eivät kuulu lääketieteellisesti arvioituna toiminnallisesti hyväksyttävän lopputuloksen jälkeiset potilaan toivomat korjausleikkaukset tai muut toimenpiteet, jotka rinnastuvat esteettiseen kirurgiaan tai joiden perusteena on muu omaan kehoon tai sen ulkonäköön liittyvä tyytymättömyys.

Niin transsukupuolisuuteen kuin muihin sukupuoli-identiteetin ristiriitoihin liittyvä tutkimus on vähäistä ja vertailevia tutkimuksia ei juuri löydy. Palko katsoo, että jatkossa HUS:n ja TAYS:n sukupuoli-identiteetin ristiriitojen tutkimukseen ja hoitoon erikoistuneiden moniammatillisten poliklinikoiden tulisi kerätä laajasti tietoa diagnostisesta prosessista, eri hoitomenetelmien vaikutuksista psyykkiseen hyvinvointiin, sosiaaliseen ja ammatilliseen toimintakykyyn sekä elämänlaatuun. Tietoa toimenpiteiden haitoista ja niitä kativista tarvitaan myös lisää.

Linkki Palkon sivulle: www.palveluvalikoima.fi.

PALKO toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä ja sen tehtävänä on antaa suosituksia terveydenhuollon menetelmien kuulumisesta julkisesti rahoitettuun terveydenhuoltoon. Lisätietoja terveydenhuollon palveluvalikoimasta voit lukea PALKOn kotisivuilta www.palveluvalikoima.fi.

